

A t m i n t y s

LEVAS VLADIMIROVAS – LIETUVOS INFORMACINĖS VISUOMENĖS TEORIJS PRADININKAS

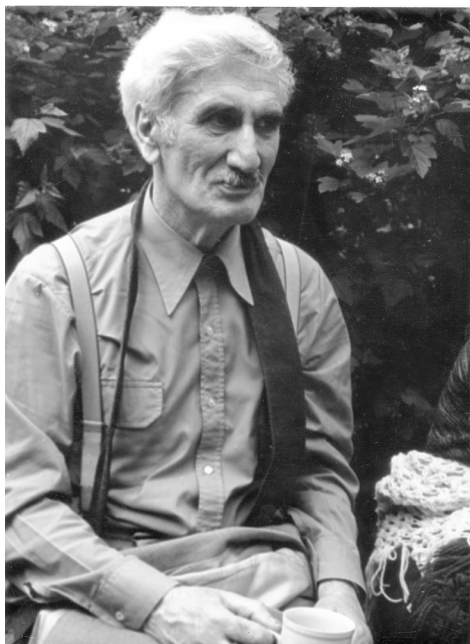
REGINA VARNIENĖ-JANSSEN

Lietuvos nacionalinė Matyno Mažvydo biblioteka
Gedimino pr. 51, LT-01504 Vilnius, Lietuva
El. paštas: r.varniene@lnb.lt

Nesustabdomoje laiko tėkmėje atmintį padengia kasdienybės dulkės ir dažniausiai išlieka patys reikšmingiausi širdį ar protą palietę ir giliai sąmonėje įsirėžę dalykai, kurie gali iš esmės pakeisti tiek atskiro žmogaus, tiek visuomenės įvykių eigą. Nors profesorius Levo Vladimirovo (1912–1999), vieno žymiausių ir produktyviausių XX a. antrosios pusės Lietuvos bibliotekininkestės, knygotyros ir informacijos mokslų atstovo, jau nebėra tarp mūsų daugiau nei dešimt metų, tačiau daugelis nūdienos kultūros ir informacinės visuomenės pokyčių neabejotinai ir šiandien galėtų būti siejami su jo vardu. Profesorius skleistos idėjos persmelkė ne tik mūsų šalies kultūrą, bet ir daug prisidėjo prie informacinės visuomenės atsiradimo ir jos plėtros Lietuvoje. Tai liudija teorinis ir praktinis jo idėjų įsitvirtinimas mūsų šalyje. Prieš pusę šimtmečio Profesorius pasakytos mintys apie bibliotekų modernizavimą, naujų

technologijų taikymą informacijos sklaidai šiandien sudaro šiuolaikinės informacinės visuomenės politikos turinį.

Mintimis grįžtu į 1975 metus, kai teko Profesorių pažinti ir daug su juo bendrauti konsultuojantis disertacijos klausimais bei vėlesniais metais, dirbaujantis profesoriaus vadovaujamoje Vilniaus universiteto informacijos problemų laboratorijoje, kuri buvo pirmoji Lietuvoje ir veikė gana ilgai. Apie Profesorių būrėsi daugiausia disertacijas rengiančių aspirantų, tarp kurių buvau ir aš. Visus užburdavu savotiškai didinga ir neįprasta profesoriaus išvaizda. Jis atrodė iškilniai ramus. Tačiau toji ramybė buvo tik tariama – tuo vėliau teko ne kartą įsitikinti matant Profesorių karštai ginantį savo nuomonę kokių nors klausimu ar jam artimą idėją. Apie Profesorių nemažai girdėjau iš jo buvusių studentų. Jų atsiliepimai kupini pagarbos, kurią jis pelnė dėl daugybės dalykų. Vienas jų, neabejotinai patraukęs daugelį

Iškyloje į Pakretuonę. 1981 metai.
Domo Kauno nuotr.

bibliotekininkystės studentų ir pelnęs jų pagarbą bei susižavėjimą, – tai naujoviškas požiūris į bibliotekininkystę ir bibliotekas. Vilniaus universiteto bibliotekininkystės specialybės mokymo planai garsėjo visoje Sovietų Sąjungoje dėl mokymo kursų originalumo, naujo požiūrio į bibliotekas, bibliotekininkystės mokslą ir studijas. Katedra, kuriai anuomet vadovavo L. Vladimirovas, buvo viena pirmųjų Sovietų Sąjungoje, į bibliotekininkų mokymo planus įtraukusi kursą „Mokslinė informacija ir automatizacija“. Šis kursas sudomino daugelį studentų. Pati idėja pasirodė gyvybinga ir lėmė tokių kursų atsiradimą Sovietų Sąjungos aukšto-

siose bibliotekininkystės mokyklose. Greta kitų Profesoriaus nuopelnų, ko gera, ir šis kursas nemažai prisidėjo prie to, kad dar 1961 m. L. Vladimirovas buvo įtrauktas į Sovietų Sąjungos geriausių bibliotekininkų sąrašą. Šie bibliotekininkai buvo apdovanoti kelione į JAV, kad susipažintų su bibliotekų tinklo ir bibliotekininkystės mokslo organizavimu toje šalyje. Keletas jaunųjų mokslininkų, susidomėję Profesoriaus propaguojamomis bibliotekų automatizacijos, informacijos sklaidos gerinimo idėjomis, pradėjo jas teoriškai plėtoti, o kai kuriems pavyko ir praktiškai įgyvendinti. Mane, baigusią sustiprintą matematikos ir fizikos mokymą vidurinėje mokykloje, labiausiai patraukė būtent mokslinės informacijos specializacija. 1975 m. Istorijos fakultete atsiradus dieninėms aspirantūros studijoms, kuriose buvo numatyti mokslinės informacijos tyrinėjimai, nedvejodama ten padačiau dokumentus ir buvau priimta. Mano disertacijos vadovu tapo profesorius Levas Vladimirovas. Šiandien, žvelgiant atgal iš 37 metų perspektyvos, atmintyje tebėra užsilikusi jauki ir intelektualiai Profesoriaus namų aplinka, kurioje daug kartų teko konsultuotis. Pokalbių smulkmenų dėl laiko nuotolio neprisiminsiu, tačiau dar tebeskamba ausyse paskiri Profesoriaus žodžiai, jo pasakytos mintys, tiksliau – sąmonėje išsirėžęs tų minčių įspūdis. Laikas patvirtino, kad jis neklystamai galėjo įvertinti teorinių mokslų naujoves, o patirtis, įgyta dirbant Jungtinių Tautų bibliotekos direktoriumi, leido jam matyti taikomųjų tyrimų plėtros perspektyvą. Profesoriaus erudicija, iškalba darė didžiulį įspūdį,

patraukdavo nuoširdus žavėjimasis savo darbu, o svarbiausia – perspektyvos matymas. Profesoriaus autoritetas buvo didžiulis tiek dėstytojams, tiek studentams, jį stiprino ir Profesoriaus pripažinimas žymiausiu mūsų šalies bibliotekininkystės atstovu.

Nors informacinės visuomenės pamatai buvo padėti tik 1995 m., kai Briuselyje įvyko pirmasis Europos Sąjungos bei Rytų Europos informacinės visuomenės forumas, kuris suformulavo pagrindinį tikslą – plėtoti informacinės visuomenės raidą visose Europos valstybėse, profesorius L. Vladimirovas net dviem dešimtmečiais anksčiau prabilo apie atvirą ir išsilavinusią visuomenę, kurios nariai turi taikyti modernias technologijas visose savo veiklos srityse, išmokti naudotis šalies bei pasaulio informacijos šaltiniais, o valdžios institucijos privalo užtikrinti informacijos prieinamumą ir patikimumą. Profesoriaus nuomone, informacija ir žinios turi būti prieinami kiekvienam visuomenės nariui.

Prisimenu, kaip per mūsų susitikimus Profesorius su jam būdingu užsidegimu pasakodavo apie Amerikos, kur dirbo Jungtinių Tautų bibliotekos direktoriumi (1964–1970), bibliotekas ir jose taikomas naujoves, jų galimą pritaikymą ir Lietuvoje. *Žmonija susiduria su nauja informacine revoliucija, – kalbėdavo profesorius. – Ji pasireiškia naujų technologijų pavidalu, naujais informacijos ir komunikacijos tinklais, skatindama permaitinimas visose visuomenės gyvenimo srityse. Nauji informacijos tinklai – tai, visų pirma, naujos žmonių galimybės bendrauti, perduoti ir priimti informaciją.* Profesorius buvo įsitikinęs, kad laikui bėgant turėtų rasti kita – mokslinga

ir globali visuomenė, kuriai bus būdingos naujos vertybės: bendrumas, atvirumas ir mobilumas. Šiame kontekste skambėdavo ir akivaizdus Profesoriaus pažiūrų kosmopolitizmas. Tam, be jokios abejonės, turėjo įtakos ne tik laiko, kuriuo gyvenome, dvasia, bet ir jo tautinė apibrėžtis. *Profesorius tikrai nebuvo lietuvis, nors Lietuvoje nugyveno visą amžių, nebuvo ir rusas, su kuriuo bent jau viešai tapatinosi. Vadinčiau jį autonominiu intelektualu, įsikūrusiu europietiško pobūdžio tarpkultūrinėje erdvėje* [1]. Iš laiko nuotolio galima tik stebėtis, kokia pranašiška buvo Profesoriaus įžvalga. Informacinės ir ryšio technologijos tikrai sujungė tautas ir žemynus, visuomenė tapo atviresnė ir judresnė. Kita vertus, tokia globalizacijos vandenyne iškilo tautinio tapatumo praradimo grėsmė, kartu sustiprėjo daugelio pasaulio tautų noras šį tapatumą išsaugoti.

Taip pat ryškiai įsirėžė, kai sykį Profesorius aiškino, kad sparčiai kintant technologijoms žmonės bus priversti nuolat mokytis, nes informacinis raštingumas negali būti baigtinis. Profesorius buvo įsitikinęs, kad informacinio pobūdžio žinių gausėjimas ateityje bus daug spartesnis, todėl informacinio raštingumo ugdymas taps ypač svarbia visuomenės ugdymo sritimi. Puoselėdamas šią idėją Profesorius anuomet padėjo nemažai pastangų, kad informacinio raštingumo paskaitos „Informatikos pagrindai“ būtų skaitomos daugelyje Vilniaus universiteto fakultetų.

Kita idėja, kuriai profesorius skyrė daug dėmesio, – tai naujų technologijų įtaka visoms gyvenimo sritims, ypač bibliote-

koms. *Ateinanti epocha iš esmės pakeis senąją naujomis, vadinamosiomis skaitmeninėmis, technologijomis*, – dažnai kartodavo Profesorius. Šios idėjos praktiniam įgyvendinimui bibliotekininkystės specialybės studentams Profesoriaus iniciatyva buvo pradėtas dėstyti Informatikos kursas. Nemažai savo puoselėjamų idėjų profesorius anuomet paskelbė sąjunginėje mokslinėje spaudoje, jo mintys buvo dažnai cituojamos. Ypač stebino tai, kad taip samprotavo ne techninio išsilavinimo žmogus, kurio profesija, regis, tokia tolima technologijoms. Kaip jis rasdavo laisvo laiko dar ir daugybei kitų sričių, dominančių jo veiklią ir imlią asmenybę?

Profesoriaus idėjų paveikta, savo disertacijai užsibrėžiau drąsų iššūkį – teoriškai pagrįsti ir sukurti problemiška orientuoto duomenų banko ir jį valdančios sistemos, racionaliai aprūpinančios informacija įvairių sričių specialistus, vykdančius tikslias programas, metodiką [2]. Teoriniam šios sistemos pagrindimui buvo pasitelkta sistemų teorija, sisteminė analizė bei sprendimų priėmimo teorija, o šiai idėjai įdiegti pasirinkta viena iš tikslinių programų, kurią anuomet įgyvendino chemijos srities mokslininkai kartu su gamybininkais.

Disertacija buvo ginama Sankt Peterburgo (anuomet – Leningradas) Kultūros institute. Giliai įstrigo širdin viena jaudinanti aplinkybė. Nors Profesorių jau tada vargino sveikatos negalavimai, tačiau jis nedvejodamas kartu leidosi į tolimą kelionę. Tuomet jo veidas švietė tokiu draugiškumu, tokia tėviška paguoda, kad visas jaudulys pamažu išstirpo, grįžo pasitikėjimas tuo, ką buvome

Pakeliui iš Saulėtekio į namus. 1986 metai. Domo Kauno nuotr.

pasiekę kartu dirbdami. Disertacija buvo apginta sėkmingai, oponentų sprendimas mums buvo palankus: „Problemiškai orientuotas duomenų bankas ir jį valdanti sistema yra puiki ateities perspektyva.“

Disertacija nebuvo padėta dulkėti lentynoje. 1986 m. Sankt Peterburge apginta mokslinė idėja net keletą kartų buvo patikrinta praktikoje. Pirmasis bandymas pasinaudoti problemiška orientuoto banko sukūrimo idėja buvo įgyvendintas, kai šių prisiminimų autorė drauge su grupe Lietuvos mokslinės techninės informacijos instituto (LIMTI) programuotojų 1987 m. suprojektavo Gamtosaugos stebėsenos duomenų

banką, kuris buvo sėkmingai įdiegtas ir gyvavo iki pat LIMTI panaikinimo. Sukurtos sistemos duomenų banke buvo kaupiama bibliografinė informacija įvairiais gamtosaugos klausimais [3].

Kitas bandymas – 1997 metais straipsnio autorės suprojektuotas problemiška orientuotas duomenų bankas, skirtas publikuotų dokumentų metaduomenų kūrimui, jų ilgalaikiam saugojimui bei sklaidai. Remiantis šiuo projektu, 1998 m. buvo sukurtas LIBIS Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas [4], kuris vykdo mūsų šalies leidybinės produkcijos bibliografinę apskaitą ir stebėseną, ir tokių jo funkcijų pagrindu formuojami nacionalinės bibliografijos leidiniai. Tokių pavyzdžių, kai nacionalinės leidybos produkcijai kuriami atskiri duomenų bankai, yra daugelyje pasaulio šalių. Didžiausias toks duomenų bankas – Jungtinės Karalystės *British National Bibliography*. Tik po trejų metų, 2001-aisiais, vėl buvo sugrįžta prie problemiška orientuoto duomenų banko idėjos. Šįkart jo paskirtis – interneto išteklių archyvavimas, ilgalaikis saugojimas bei sklaida.

Tačiau sėkmingiausiu problemiška orientuoto duomenų banko idėjos įgyvendinimo pavyzdžiu reikėtų laikyti 2005–2008 m. sukurtą Elektroninio paveldo sistemą, skirtą Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimui, ilgalaikiam saugojimui ir jo sklaidai [5]. Šis projektas, gavęs ES struktūrinių fondų paramą, buvo tęsiamas 2010–2012 m. 2012 metų vidurvasaryje sistemos plėtra buvo sėkmingai užbaigta. Galima teigti, kad prieš daugelį metų kartu su

profesoriumi Levu Vladimirovu subrandinta idėja – problemiška orientuotas bankas – ir toliau buvo sėkmingai plėtojama.

Vykdamas projektą sukurta skaitmeninė biblioteka ir viešas portalas *www.epaveldas.lt* plačiau atvėrė pasauliui Lietuvos kultūros paveldą, sykiu atsirado patogesnis būdas geriau pažinti Lietuvos politinio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo aktualijas, atspindėtas įvairių laiko tarpų spaudoje, dokumentuotas archyvuose dokumentuose, įkūnytas muziejinėse vertybėse. Siekiant bendro tikslo ilgiau nei dvejus metus išvien dirbo net 10 atminties institucijų, kurių fonduose saugomos neįkainojamos Lietuvos kultūros paveldo vertybės.

Projekte dalyvavusių institucijų darbuotojai iki 2013 m. vasario pabaigos jau buvo suskaitmeninę apie 115 tūkst. itin vertingų kultūros paveldo objektų. Čia atsispindi dokumentinis paveldas (XVI–XX a. knygos lietuvių kalba ir lituaniniai leidiniai, senieji Lietuvos ir išėivijos periodiniai, kartografiniai leidiniai, smulkioji spauda, pavyzdžiui, valdžios įstaigų įsakymai, potvarkiai, atsišaukimai, afišos, programos ir daugelis kitų įvairius istorinius laikotarpius menančių dokumentų); muzikos kūriniai (senosios šelako bei vinilo plokštelės); dailės kūriniai (liaudies meno ir taikomosios dailės eksponatai, scenografijos); įvairi Lietuvos kino istorijos medžiaga: dokumentai, programos, afišos, nuotraukos. 2005–2008 m. ir 2010–2012 m. vykdyti nacionaliniai projektai leido suformuoti naują kultūros politikos kryptį – vientiso skaitmeninto Lietuvos kultūros paveldo turinio kūrimą ir jo sklaidą.

Šios veiklos rezultatai įkūnyti strateginiuose kultūros ir informacinės visuomenės plėtros dokumentuose, įpareigojančiuose archyvus, bibliotekas ir muziejus užtikrinti kultūros paveldo vertybių ir informacijos apie jį vientisumą, skaitmeninant ir sudarant patogią prieigą prie elektroninio paveldo. Projekto metu sukurtomis priemonėmis Lietuvos kultūros paveldo lobynai tapo prieinami ne tik Lietuvoje gyvenantiems ir joje besilankantiems asmenims, bet ir visame pasaulyje. Šiuo metu portalo *www.epaveldas.lt* duomenys jau perduodami į Europos skaitmeninę erdvę (EUROPEANA, TEL skaitmenines bibliotekas).

NUORODOS

1. KAUNAS, Domas. *Profesorius ir laikas*: mintijimai asmenybės tema. Prieiga per internetą: <<http://www.lnb.lt/lnb/selectPage.do?docLocator=F26A9F0758A411E19B8F746164617373&inlanguage=lt&pathId=132>>.

2. VARNIENĖ, Regina. *Информационно-библиографическое обеспечение целевых комплексных программ на основе проблемно-ориентированной системы*: автореферат диссертации... кандидата педагогических наук. Ленинградский государственный институт культуры им. Н. К. Крупской. Ленинград, 1986. 15 p.

3. VARNIENĖ, Regina et al. Банк данных по охране окружающей среды. In *Тезисы докладов XVII всесоюзного семинара «Системные исследования ГАСНТИ» (Вильнюс, 30 мая–1*

Баigdama norėčiau grįžti prie iškilus bibliotekininkų bendruomenės nario, žymaus mokslininko ir žavios asmenybės – profesoriaus Levo Vladimirovo. Jo mintys, idėjos – gyvos, svarbios, pranašiškos. Pasklaidžius Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą „Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011 metų strategiją iki 2019 metų“, kurioje numatytas gyventojų kompetencijos ir socialinės sanglaudos gerinimas, administravimo ir žinių visuomenės kūrimas, tarsi iš tolimos praeities mus pasiekia Profesoriaus prieš kelis dešimtmečius pasakytos mintys apie užgimstančią naują visuomenę, kuriai bus būdingos tokios vertybės kaip bendrumas, atvirumas ir mobilumas.

июня 1989 г.). Москва, 1989. Ч. 1, с. 9–10; Банк данных по охране окружающей среды. Вendraut.: Ю. Зуюс. *Научно-техническая информация*, 1990, № 1, с. 9–11.

4. VARNIENĖ, Regina. Bibliografijos ir knygotyros centras visuotinės bibliografinės apskaitos infrastruktūroje. *Bibliotekininkystė*, 1998, p. 50–55.

5. VARNIENĖ, Regina; DAUGIALA, Giedrius. Virtuali skaitmeninio paveldo sistema – atminties institucijų sąveikos pagrindas. Iš *Atminties komunikacija archyvuose, bibliotekose ir muziejuose: mokslo, politikos ir praktikos sąveika*: tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga, 2007 m. spalio 4–5 d., Vilnius. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p. 95–109.

Įteikta 2012 m. gruodžio mėn.